

KHUYẾN NÔNG TRONG CHIẾN LƯỢC PHÁT TRIỂN NÔNG THÔN

TS. NGUYỄN VĂN BẢY

Trong nhiều thập kỷ qua, việc phát triển nông thôn đã được chú trọng hơn nhiều ở các nước đang phát triển. Chính phủ và các chuyên gia phát triển nông thôn đã thừa nhận rằng sự phát triển ở vùng nông thôn cũng quan trọng như sự phát triển công nghiệp và đô thị. Hơn nữa, việc phát triển kinh tế xã hội toàn diện bao gồm cả việc phát triển công nghiệp và hiện đại hóa nông nghiệp ở nông thôn.

Những nhà làm chính sách phát triển của nhiều quốc gia trên thế giới đã tìm thấy những lý do chính đáng của việc đầu tư thích đáng để phát triển nông thôn. Bởi vì dân nông thôn chiếm gần một nửa dân số thế giới, họ là những đại diện cho số đông ở các nước đang phát triển: Châu Á, Châu Phi, Mỹ Latinh. Dân cư ở những khu vực này sống chủ yếu bằng sản xuất nông nghiệp, phần lớn họ rất nghèo, ít học vấn, đa số công việc của họ hiếm khi được tiếp cận những tiến bộ kỹ thuật, họ sống trong những điều kiện còn rất thiếu thốn cả vật chất lẫn tinh thần, chưa có nhiều người trong họ được tiếp cận các phương tiện vật chất để cải thiện sản xuất; đa số

dân cư nông thôn chỉ mới có điều kiện tối thiểu để thỏa mãn nhu cầu cơ bản của con người. Việt Nam là một nước mà hơn 70% dân cư sống ở nông thôn với hơn 10 triệu hộ nông dân và là nước đang phát triển. Cho nên chương trình phát triển nông thôn xứng đáng có vị trí quan trọng và ưu tiên trong toàn bộ chiến lược phát triển kinh tế xã hội của Việt Nam.

Nông nghiệp có vai trò rất quan trọng trong việc tạo ra lương thực, thực phẩm nuôi xã hội, phục vụ cho xuất khẩu, mang lại lợi nhuận cho nền kinh tế. Một chuỗi hoạt động như vậy đòi hỏi phải có những cơ sở vật chất, dịch vụ đủ lớn, đồng thời cũng khuyến khích phát triển nhiều ngành nghề đa dạng, nhằm thu hút nguồn lao động phong phú. Một khi sản xuất càng phát triển, tổng sản lượng nông nghiệp càng tăng thì nhu cầu phát triển vật chất kỹ thuật để đảm bảo duy trì phát triển sản xuất càng lớn, trong đó việc quản lý sử dụng đất đai là một vấn đề hết sức quan trọng trong chiến lược phát triển nông thôn, do đó, cần có cơ chế và chính sách quản lý đất đai phù hợp hơn nữa, trong đó Chính phủ có đủ năng lực

kiểm soát việc sử dụng quỹ đất sao cho hiệu quả và mang lại lợi ích quốc gia. Hầu hết các chương trình, đề án phát triển nông thôn đều có mục tiêu nhằm làm tăng thu nhập của cư dân nông thôn thể hiện qua việc cải thiện hoặc phát triển nông nghiệp.

Trong nhiều thập kỷ qua, đã từng có nhiều quan điểm về phát triển nông thôn, song định nghĩa mà Liên hiệp quốc dành cho sự phát triển từ thập niên 1970 - 1980 có thể cho chúng ta một khái niệm tương đối hợp lý, đó là: *“Phát triển nông thôn là một quá trình gắn liền với các mục đích kinh tế xã hội, làm cho nông thôn trở nên tốt đẹp hơn, đời sống người dân ngày càng được cải thiện, những trường hợp người có cuộc sống không ổn định ngày càng ít đi”*.

Trong khuôn khổ khái niệm này ta có thể thấy là phát triển nông thôn gắn liền với những chuyển biến sâu sắc của cơ cấu kinh tế xã hội, những thể chế, các mối quan hệ trong một vùng nào đó. Phát triển nông thôn không chỉ có mục đích phát triển nông nghiệp và kinh tế theo nghĩa hẹp mà hơn thế nữa là phải có sự phát triển cân đối về kinh tế xã hội cùng với sự phát triển con người ở nông thôn.

Những chiến lược phát triển nông thôn thường được thực hiện bởi những đề án phát triển nông thôn trên những vùng cụ thể, trong đó có chương trình phát triển nông nghiệp và cả phi nông nghiệp.

Việc soạn thảo các đề án thường do

các chuyên gia đầu ngành đảm nhận nhưng phải nên tham khảo các nguyên tắc cho các chương trình phát triển nông thôn mà các nước đã có kinh nghiệm như sau:

- *Tiếp cận đối tượng hưởng lợi*: Chương trình phải mang lại lợi ích cho người dân tại nông thôn.

- *Độc lập*: Nội dung đề án tránh không làm cho người nông dân ỷ lại. Chương trình phát triển cần mang lại sự giúp đỡ hỗ trợ, tạo động lực cho người dân tiếp tục phát triển, hãy “cho nông dân chiếc cần câu chứ không phải con cá”.

- *Bền vững*: Cần có những đề án thích hợp với tình hình kinh tế xã hội từng vùng. Những giải pháp tức thì có thể mang lại lợi ích nhanh, nhưng chú trọng chương trình dài hạn vì chúng sẽ đem lại sự bền vững cho phát triển.

- *Tiến bộ*: Những yếu tố kỹ thuật của chương trình phải giúp cho người nông dân sản xuất tiến bộ liên tục chứ không chỉ tạo sự tiến bộ nhảy vọt làm cho đa số nông dân bị lạc hậu, không theo kịp.

- *Chủ động*: tiếp cận trao đổi thường xuyên với người dân trong vùng dự án, hãy thu thập ý kiến của họ để nghiên cứu nghiêm túc và cần liên kết người dân lại và tạo động lực cùng tham gia, giúp họ tham gia tích cực trong việc thực hiện chương trình phát triển.

- *Hiệu quả*: Cần chú ý sử dụng có hiệu quả nguồn lực tại chỗ, nhưng không nhất thiết phải sử dụng tối đa nguồn lực tại địa phương.

Để thực hiện chiến lược phát triển nông thôn thì khuyến nông được coi là một biện pháp đặc biệt và là một công cụ quan trọng không thể không chú trọng, nó có tầm quan trọng rất lớn để phát triển nông thôn bền vững vì mục đích cuối cùng của khuyến nông là đưa vào các vùng nông thôn những kiến thức và kỹ năng, những ý tưởng mới và những phương pháp mới để nhằm kích thích sự tiến bộ trong sản xuất và đời sống nông dân. Theo kinh nghiệm của một số nước nông nghiệp thì khuyến nông là một lĩnh vực có tầm quan trọng bậc nhất ở các nước đang phát triển, bởi vì thiếu nó người nông dân sẽ bị phụ thuộc vào các dịch vụ mang tính kinh doanh trong quá trình hiện đại hóa nông nghiệp và nông thôn. Trong thời đại hiện nay, khuyến nông là một hoạt động phổ biến và được coi là kiểu giáo dục đặc biệt cho nông dân, là trường học của nông dân ở chính nông thôn của họ, nó sẽ đóng vai trò rất quan trọng và rất cụ thể trong các chương trình phát triển nông thôn nếu chúng ta biết tận dụng hết những phương pháp hoạt động và tiềm năng của khuyến nông.

Một vài định nghĩa rất kinh điển sau đây về khuyến nông đã nói lên tầm quan trọng của khuyến nông đối với chiến lược phát triển nông thôn:

- *“Khuyến nông hướng tới mục đích giúp nông dân giải quyết vấn đề của họ. Nó không chỉ quan tâm đến vấn đề vật chất, kinh tế mà còn đến sự phát triển*

cộng đồng dân cư nông thôn. Các cán bộ khuyến nông thường xuyên trao đổi, thảo luận các vấn đề với nông dân, giúp họ đánh giá tốt hơn các dữ kiện và tìm cách giải quyết”.

- *“Khuyến nông là một kiểu đào tạo thực nghiệm dành cho những người dân sống ở nông thôn, đem lại những lời khuyên và những thông tin cần thiết giúp giải quyết những vấn đề của họ. Khuyến nông cũng nhằm mục đích cải thiện năng suất lao động của gia đình, phát triển sản xuất và nói một cách tổng quát là làm tăng mức sống của người nông dân”.*

Hai định nghĩa trên có một số điểm rất giống nhau, tất cả đều nhấn mạnh khuyến nông là một quá trình được kéo dài trong một giai đoạn nào đó chứ không phải là một hành động nhất thời, thực hiện một vài lần rồi chấm dứt, khuyến nông sẽ bám sát, đi cùng quá trình thực hiện chiến lược phát triển nông thôn.

Với sự phân tích kỹ càng hai định nghĩa trên cùng với các hoạt động thực tiễn của khuyến nông chúng ta có thể thấy khuyến nông có 5 yếu tố hoạt động chính: (i) phải hiểu biết và thông thạo công việc và những kiến thức kỹ năng cần thiết về phát triển nông nghiệp và nông thôn mà người nông dân có thể đề nghị tư vấn bất cứ lúc nào; (ii) tư vấn kỹ thuật nông nghiệp, thủy sản và quản lý trang trại; (iii) thông tin; (iv) tổ chức thành lập các tổ chức nông dân; (v) phải có nhiệt tình, lòng tự tin.

- Hiểu biết công việc và thành thạo công việc: cán bộ khuyến nông cần truyền thụ kiến thức lý thuyết và thực hành cho người nông dân và cả gia đình nông dân. Trước tiên người cán bộ khuyến nông phải chuẩn bị kỹ càng kiến thức đó và phải biết chỗ hỏng mà nông dân thiếu để lấp chỗ trống kiến thức cho họ, đó cũng là cách thức giải quyết vấn đề cho nông dân.

- Tư vấn, huấn luyện kỹ thuật nông nghiệp và quản lý trang trại: Cán bộ khuyến nông phải thận trọng chuyển giao, tư vấn những tiến bộ kỹ thuật cho nông dân vì trên thực tế có những tiến bộ kỹ thuật mới nhưng khi đưa vào sản xuất sẽ không hiệu quả trong điều kiện của nông dân. Cán bộ khuyến nông còn phải chú trọng đến quản lý trang trại để hỗ trợ cho nông dân.

- Thông tin khuyến nông là cần thiết cho nông dân vì họ khó tiếp cận một cách đầy đủ. Cán bộ khuyến nông là người cung cấp những thông tin cụ thể, chính xác và mới nhất về thị trường giá cả, các chính sách liên quan sản xuất nông lâm nghiệp thủy sản...

- Hình thành các tổ chức nông dân: trong thời kỳ hội nhập thì liên kết nông dân lại trong một tổ chức như hợp tác xã nông nghiệp là thật sự cần thiết để nhằm tập trung nguồn lực và sản phẩm cung ứng cho thị trường có chất lượng và có nguồn gốc chứng minh, nhất là thị trường xuất khẩu, họ cùng một tổ chức để có

thương hiệu, giúp đỡ nhau về kinh nghiệm sản xuất, nhận sự hỗ trợ của Chính phủ về khuyến nông...

- Nhiệt tình và có lòng tự tin: Sự nhiệt tình và lòng tự tin của cán bộ khuyến nông và tổ chức khuyến nông là một nhân tố cực kỳ quan trọng trong quá trình chuyển tải kiến thức kinh nghiệm, thông tin đến người nông dân. Cán bộ khuyến nông thiếu nhiệt tình thì nông dân ở vùng sâu, vùng xa sẽ bị thiệt thòi vì cán bộ khuyến nông thường ngại đến thăm viếng nông dân hoặc viện lý do không có thời gian lui tới nhiều lần để hỗ trợ họ thường xuyên.

Tùy theo hoàn cảnh thực tế mà có thể đặt trọng tâm vào yếu tố này hay yếu tố khác, nhưng trên nguyên tắc là chú ý đến 5 yếu tố đó trong quá trình thực hiện các chương trình khuyến nông, nhằm khai thác hết các yếu tố để đem lại hiệu quả cao nhất cho người nông dân. Bất kỳ một hoạt động khuyến nông nào cũng cần sẵn sàng thỏa mãn các đòi hỏi trên.

Chúng ta hy vọng rằng khuyến nông Việt Nam có những cái nhìn xa hơn, toàn diện hơn nữa với tình hình phát triển nông thôn để có những đề án khuyến nông phù hợp và thiết thực và cần có sự phối hợp chặt chẽ với những cơ quan liên quan trong lĩnh vực phát triển nông thôn để hỗ trợ nông dân tốt hơn trong chiến lược phát triển nông thôn trong thời gian sắp tới.